

Матіяш О.В. Порівняльно-правовий аналіз нової кодифікації міжнародного приватного права Республіки Албанія

Оксана Матіяш,

аспірант кафедри міжнародного приватного права

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ НОВОЇ КОДИФІКАЦІЇ
МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА РЕСПУБЛІКИ АЛБАНІЯ**

Постановка проблеми. У зв'язку із активізацією кодифікаційних процесів на початку третього тисячоліття, з'явився великий об'єм нового і малодослідженого нормативно-правового регулювання у сфері міжнародного приватного права, яке становить особливий інтерес для наукового дослідження. Порівняльний аналіз сучасної кодифікаційних актів іноземних держав, зокрема, Республіки Албанія має велике значення для української науки в контексті необхідності реформування діючого законодавства України про МПрП.

Зважаючи на відсутність публікацій вітчизняних авторів щодо предмету даного дослідження, науково-теоретичну базу склали праці албанських вчених та авторів, серед яких, зокрема, А. Бушаті, У. Роші та інші. Нормативну базу дослідження становлять діюче законодавство Албанії та нормативні акти Європейського Союзу.

Мета статті – здійснити порівняльно-правовий аналіз нового закону Албанії про міжнародне приватне право у розрізі нових інститутів МПрП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Норми албанського міжнародного приватного права датуються початком 1960-х років. Зокрема, на той момент діяв Закон “Про права іноземців та застосування іноземного права” від 1964 року (далі – “старий закон”), що був тоді єдиним джерелом приватно-правових норм в Албанії [1]. Старий закон містив положення про застосовуване законодавство для цивільних і комерційних справ з іноземним елементом, а також деякі аспекти міжнародного цивільного процесу. Незважаючи на те, що він був обмежений за сферою застосування та наявними інститутами, старий закон залишався чинним навіть після падіння комунізму, поки його не було замінено у 2011 році. Для цього існували дві основні причини. По-перше, Албанія виходила з тоталітарного режиму і для того, аби відновити активне співробітництво у цивільних та комерційних справах з рештою світу, потрібен був час. По-друге, після 1990 року Албанія ратифікувала багато міжнародних угод, включаючи деякі Гаазькі конвенції про міжнародне приватне право. Крім того, у Цивільний процесуальний кодекс, прийнятий в 1996 році, були включені деякі аспекти міжнародного цивільного процесу, такі як визнання та виконання іноземних судових та арбітражних рішень. Тому й прийняття нових норм міжнародного приватного права було не найбільшим пріоритетом для уряду Албанії на той час [2, с. 510].

Головним завданням албанської влади було реформування старого закону з метою його модернізації та наближення до законодавства ЄС у цій сфері. Після кількох років напруженої роботи національних та міжнародних експертів Парламент Албанії остаточно прийняв новий Закон No.10428 від 2 червня 2011 року “Про міжнародне приватне право”. При розробці цього закону брався до уваги досвід таких європейських держав, як Італія, Німеччина та Бельгії, а також тих, які були відносно недавно прийняті до Європейського Союзу, зокрема, Румунія та Словенії, включно з низкою європейських та міжнародних юридичних інструментів на у сфері міжнародного приватного права. Найважливіше, що цей закон був

адаптований до положень Риму I (щодо законодавства, що застосовується до договірних зобов'язань) та Риму II (щодо права, що застосовується до недоговірних зобов'язань) [3].

Аналізуючи новий та попередній законодавчі акти Албанії щодо МПрП, можна зробити висновок, що новий закон істотно відрізняється від старого. При цьому зміни, які були зроблені у новому законі про МПрП в порівнянні зі старими, мають як кількісний, так і якісний характер. Зокрема, було запроваджено нові інститути цивільного права, а існуючі - вдосконалені, адаптовані до сучасних тенденцій з розширенням їх змісту відповідно до нових положень міжнародного приватного права. Колізійні норми, передбачені цим законом, є нормами міжнародного приватного права, через які держава регулює цивільно-правові відносини, ускладнені іноземним елементом, де неминуче існує потенційний конфлікт між положеннями правових порядків різних держав. Визначення права, що застосовується до справи з іноземними елементами, базується на так званих сполучних факторах (колізійних прив'язках), які є фактичними та правовими обставинами, що визначають зв'язок між цивільними правовідносинами, ускладненими іноземним елементом, з чинним законодавством певної держави. Окрім часто використовуваних колізійних прив'язок, таких як звичайне місце знаходження та громадянство (*lex nationalis*), в законі про МПрП також застосовуються інші важливі фактори, такі як *lex rei sitae*, *lex loci actus*, *lex loci solutionis* та *lex loci commissi delicti* [2, с.512].

Загалом албанський закон можна поділити на дві частини: перша визначає застосовне законодавство щодо основних інститутів цивільного та торговельного права, а друга - визначає процедурні правила, що стосуються юрисдикції албанських судів при розгляді справ з іноземними елементами. При цьому, як зазначалося вище, інші норми міжнародного цивільного процесу закріплені у Цивільному процесуальному кодексі, а саме визнання та виконання іноземних судових та арбітражних рішень.

Новий Закон про МПрП складається з 11 розділів: Глава I (статті 1-7) - Загальні положення, Глава II (статті 8-17) - Суб'єкти Закону, глава III (статті 18-20) – Юридичні дії, Глава IV (стаття 21 - 32) - Положення про шлюб і родину, Глава V (ст.33 - 35) - Спадкування, Глава VI (статті 36-44) – Право власності, Глава VII (ст.45-55) - Договірні зобов'язання, Глава VIII (ст.56 - 70) - Позадоговірні зобов'язання, Глава IX (ст.71-81) - Юрисдикція судів Республіки Албанії при розгляді справ із іноземними елементами, Глава X (ст. 82-86) - Процедурні положення, Глава XI (ст.87-89) - Перехідні положення.

Перейдемо до більш детального розгляду положень нового Закону Албанії про міжнародне приватне право. Так, стаття 3 Закону охоплює питання *renvoi*, що прямо передбачає можливість відсилання до норм міжнародного приватного права іншої держави. У випадках, коли норми МПрП іншої держави відсилають назад до албанського законодавства, то будуть застосовуватися норми албанського законодавства. В обох випадках, коли відсилання робиться до албанського законодавства або до закону третьої країни, потрібно розуміти, що воно стосується норм матеріального права, а не міжнародного приватного права. Пункт 2 статті 3 передбачає, що відсилання не застосовується у визначених випадках, які стосуються, зокрема, статусу юридичних осіб, вибору застосовного права, форми позову, питань, пов'язаних з виконанням зобов'язань, а також договірних та позадоговірних зобов'язань.

Зміст іноземного законодавства тлумачиться та застосовується у відповідності до критеріїв тлумачення та застосування в державі походження (ст.6). Для цього існують кілька способів. По-перше, суд може самостійно визначити зміст іноземного законодавства, який буде застосовано. Відповідну інформацію можна отримати в Міністерстві юстиції. По-друге, сторони можуть одержати документи, завірені компетентними органами іншої держави у відповідності з обов'язковими положеннями іноземного законодавства. Нарешті, закон передбачає можливість звернутися до колізійної прив'язки *lex fori*. Вона буде застосовуватися у тому випадку, якщо суду не вдається

встановити зміст іноземного права за власною ініціативою або за допомогою сторін (пункт 3 статті 5) з причин, які не підлягають контролю. Судові органи Албанії також мають у своєму розпорядженні ряд міжнародних конвенцій, які надають ефективні інструменти для тлумачення іноземного права. Зокрема, Албанія, як і інші країни регіону, у 2001 році ратифікувала Європейську конвенцію про інформацію щодо іноземного права 1968 року, а також підписала кілька угод про взаємну правову допомогу з іншими країнами Балкан та державами-членами ЄС у цивільних та торговельних справах [4].

Стаття 7 Закону містить норми про публічний порядок. Це положення нічим не відрізняється від норм про публічний порядок статті 26 старого закону від 1964 року. Відповідно до цього правила іноземне право не застосовуватиметься, коли наслідки його застосування будуть відкрито порушувати публічний порядок або можуть призвести до наслідків, які відкрито суперечать основним принципам, визначеним Конституцією або албанським законодавством. Таким чином, у випадку несумісності буде застосовуватися інше відповідне положення законодавства іноземної держави, а у випадку його відсутності - албанський закон. Це положення зобов'язує суди вивчати, чи застосування норм законодавства іноземної держави у конкретній справі призведе до наслідків, несумісних з основними принципами албанського законодавства. У будь-якому випадку колізійну прив'язку щодо публічного порядку слід використовувати у дуже обмежених випадках, і це не повинно перешкоджати албанському суду застосовувати іноземне законодавство навіть у тих випадках, якщо воно пропонує інше регулювання порівняно з албанським законодавством.

Цікавим є той факт, що албанський Закон про МПрП не містить загальних положень про принцип найтіснішого зв'язку. У досить широкому формулюванні пункт 2 статті 12 Закону (звичайне місце проживання та найтісніший зв'язок) передбачає, що для цілей цього закону найтісніший зв'язок визначається судом відповідно до фактичних обставин. Однак, окремі

норми щодо договірних та позадоговірних зобов'язань містять чіткі положення про принцип найтіснішого зв'язку. Наприклад, пункт 3 статті 46 (застосовне право при відсутності вибору) передбачає, що коли з усіх обставин видно, що контракт, очевидно, найтісніше пов'язаний з країною, а не з пунктами 1 і 2, то буде застосовуватися закон цієї країни [5].

Як вже зазначалося вище, Закон Албанії про МПрП 2011 року ввів у дію нову колізійну прив'язку про звичне місце знаходження, яка є чи не найпоширенішою. Зокрема, звичне місце знаходження використовується, як для визначення норм колізійного законодавства, так і для визначення юрисдикції. Закон окремо визначає звичайне місце знаходження фізичних (ст.12) та юридичних осіб (ст.17) у Главі II “Суб’єкти права”. Відповідно до положень цих статей звичайним місцем знаходження фізичної особи є країна, де вона вирішила переважно залишатися навіть за відсутності реєстрації або дозволу на проживання. При визначенні такої країни повинні братися до уваги професійні та особисті обставини життя особи, які б свідчили про сталий зв'язок з цією країною або про наміри встановити такий зв'язок. Що стосується юридичної особи чи організації без статусу юридичної особи, то звичайним місцем знаходження буде вважатися країна, де розташована центральна адміністрація юридичної особи. Звичайне місце знаходження юридичної особи, що здійснює підприємницьку діяльність, - це місце її основної господарської діяльності. У випадках укладання чи виконання договору філією чи відомством буде застосовуватися закон країни, де розташована така філія чи агентство [3].

Положення Закону про МПрП щодо вибору права стосовно договірних зобов'язань були розроблені на основі положень Регламенту (ЄС) Рим I, і засновані на фундаментальному принципі автономії волі сторін [6]. Стаття 45 Закону про МПрП закріплює цей принцип як основний для визначення застосовного законодавства до договорів за умови, що контракт регулюється законодавством, обраним сторонами (пункт 1 статті 45). Сторони можуть

самостійно вибрати законодавство, що буде застосовуватися до договору в цілому або до певної його частини. Тобто, сторони мають можливість обрати різні закони для різних частин договору (*depeçage*) (пункт 1 статті 45). Закон містить також норми про неявно виражений вибір права, згідно з якими, якщо сторони визначили юрисдикцію, то вважається, що вони обрали законодавство цієї юрисдикції як застосовне до контракту (пункт 1 статті 45). Сторони можуть змінити закон, що застосовується до договору, навіть після укладення договору, але такий закон не впливає на формальну дію договору або права третіх осіб (пункт 3 статті 45).

За відсутності вибору закону стаття 46 передбачає інші можливості для визначення застосовного законодавства на основі різних колізійних прив'язок. Наприклад, це звичайне місце проживання сторони, відповідальної за виконання контракту. Контракти, які не зазначені в статті 46 (пункт 1), або коли елементи договору включають характеристики більш ніж одного контракту, передбаченого вище, буде регулюватися законодавством країни, в якій сторона, яка повинна виконувати зобов'язання, що характеризує контракт, має своє звичайне місце проживання на момент укладення договору. Варто зазначити, що, беручи до уваги рішення, запропоновані Регламентом ЄС Рим I, албанський закон запровадив спеціальні правила вибору законодавства для так званого “захищеного договору”, зокрема споживчих контрактів, трудових договорів, договорів перевезення та договорів страхування (статті 48 та 52). Як вже зазначалося, відсилання не застосовується до договірних зобов'язань [6].

Що стосується положень Закону щодо колізійних норм у випадку позадоговірних зобов'язань, то тут також відображені рішення, запропоновані у Регламенті ЄС “Рим II”. Зокрема, передбачається, що правом, яке застосовується до позадоговірного зобов'язання, що виникає у випадку настання позадоговірної шкоди (наприклад, делікт, дорожньо-транспортна пригода) буде закон країни, де було завдано збиток, незалежно від країни, в

якій відбулася ця подія, та незважаючи на країну або країни, в яких настали непрямі наслідки (стаття 56). У випадках, коли особа, відповідальна за збитки, а також особа, яка зазнала шкоди, мають звичайне місце проживання в одній країні, то буде застосовуватися закон цієї країни (пункт 2 статті 56). Крім того, пункт 3 статті 56 передбачає, що, коли обставини справи вказують на те, що настання позадоговірної шкоди більш тісно пов'язане з іншою країною, ніж та, що зазначена у вищезазначених пунктах, то буде застосовуватися закон цієї країни. Також пункт 4 цієї статті передбачає, що тісніший зв'язок з іншою країною може ґрунтуватися на угоді, яка існувала між сторонами раніше, наприклад, договір, який був тісно пов'язаний з нанесеною шкодою.

Доречно зазначити, що Закон Албанії про міжнародне приватне право містить колізійні норми, як щодо права власності в цілому, так і стосовно окремих категорій справ, включно з правами інтелектуальної власності. Дотримуючись традицій старого закону, новий закон про МПрП використовує *lex rei sitae* як загальну колізійну прив'язку. Придбання, передача, втрата та володіння речовими правами регулюється законодавством держави, де розташовані об'єкти таких прав. Речові права на транзитні об'єкти регулюються законодавством держави призначення (*res in transitu*). Права на транспортні засоби регулюються законодавством держави, до якої відносяться транспортні засоби (там, де зареєстровано транспортні засоби) [7].

Револьюційним кроком у новій кодифікації міжнародного приватного права Албанії стало всеохоплююче колізійне регулювання прав інтелектуальної власності. Існування, дійсність, передача та порушення прав інтелектуальної власності регулюються законодавством держави, в якій було заявлено реєстрацію таких прав. Зареєстровані права власності регулюються законодавством держави, яка надала або зареєструвала таке право [3]. Норми щодо застосовного законодавства для договірних та позадоговірних зобов'язань, які впливають з прав інтелектуальної власності, є частиною

спеціальних норм щодо договірних та позадоговірних зобов'язань у Законі, про які йшлося вище.

Варто також згадати, що Закон про МПрП регулює питання застосовного законодавства в цивільних і торговельних справах, так само, як і питання про юрисдикцію та розгляд албанськими судами спорів з іноземними елементами. Оскільки ці питання не є предметом нашого дослідження, то детальна увага їм приділятися автором не буде.

Висновки. Отже, прийняття нового Закону Албанії про міжнародне приватне право від 2011 року, який замінив старий закон 1964 року, стало результатом інтенсивного розвитку в країні цивільних та торговельних відносин, ускладнених іноземним елементом. Закон про МПрП регулює більшість цих відносин, визначаючи міжнародну юрисдикцію албанських судів, а головне, встановлюючи колізійні норми для вибору норм права, що буде застосовуватися при регулюванні цих відносин. Примітно, що норми закону не поширюються на визнання та виконання іноземних судових рішень, оскільки ці питання продовжують регулюватися Цивільним процесуальним кодексом. Принцип автономії волі сторін для вибору застосовного законодавства залишається переважаючим фактором вибору права як в договірних відносинах, так і позадоговірних, хоча й він обмежується застосуванням імперативних норм. Закон передбачає деякі загальні принципи міжнародного приватного права, але не всі вони перераховані або визначені у законодавстві. Беручи до уваги вищезазначене, можна зробити висновок, що сучасний розвиток міжнародного приватного права Албанії перебуває під значним впливом тенденцій розвитку МПрП Європейського Союзу, про що свідчить той факт, що в процесі розробки нової кодифікації МПрП більшість положень були запозичені з Регламентів ЄС чи інших кодифікацій країн-членів ЄС.

Список використаної літератури:

1. Law On the enjoyment of civil rights by foreigners and on application of foreign laws // Official Journal of the Republic of Albania No.09. – 1964.
2. Gugu Bushati A. The Albanian Private International Law of 2011. // Yearbook of Private International Law / – Lausanne: Swiss Institute of Comparative Law, 2013. – (Yearbook of Private International Law). – С. 509–529.
3. New Law on International Private Law - Albania [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.hg.org/legal-articles/new-law-on-international-private-law-albania-23658>.
4. [Електронний ресурс] / U. Roshi, N. Mecalla // Academic Journal of Business, Administration, Law and Social Sciences. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://iipcccl.org/wp-content/uploads/2016/11/259-265.pdf>.
5. Мусматај І. The Impact Of Rome I Regulation In Albanian Private International Law [Електронний ресурс] / Ilda Мусматај // European Scientific Journal. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://dx.doi.org/10.19044/esj.2016.v12n4p150>.
6. Gugu Bushati A. Albanian PIL Act and its implementation in judicial practice [Електронний ресурс] / A. Gugu Bushati, N. Dollani // Anali Pravnog Fakulteta – Режим доступу до ресурсу: <https://www.prf.unze.ba/Docs/Anali/Analibr18god9/8.pdf>.
7. Çela E. Contractual Obligations under the Private International Law in Albania [Електронний ресурс] / E. Çela, Q. Maks // International Scientific Journal – Режим доступу до ресурсу: <http://www.academicus.edu.al/nr10/Academicus-MMXIV-10-170-180.pdf>.

Матіяш О.В. Порівняльно-правовий аналіз нової кодифікації міжнародного приватного права Республіки Албанія

У статті розглядаються особливості кодифікації міжнародного приватного права на території Республіки Албанія, де відносно нещодавно було

прийнято новий кодифікаційний акт у сфері МПрП. Положення нового закону аналізуються у контексті порівняння із положеннями попереднього, акцентуючи увагу на нових інститутах МПрП та тенденціях розвитку сучасного міжнародного приватного права Європейського Союзу.

Ключові слова: кодифікація, колізійні норми, іноземний елемент, колізійна прив'язка, іноземне законодавство.

Матияш О.В. Сравнительно-правовой анализ новой кодификации международного частного права Республики Албания

Аннотация. В статье рассматриваются особенности кодификации международного частного права на территории Республики Албания, где относительно недавно был принят новый кодификационный акт в сфере МЧП. Положения нового закона анализируются в контексте сравнения с положениями предыдущего, акцентируя внимание на новых институтах МЧП и тенденциях развития современного международного частного права ЕС.

Ключевые слова: кодификация, коллизионные нормы, иностранный элемент, коллизионная привязка, иностранное законодательство.

Matiyash O. Comparative legal analysis of the new codification of international private law of the Republic of Albania

Summary. The article discusses the features of codification of private international law in Albania, where a new codification act in the field of PIL was adopted recently. Provisions of the new law are analyzed in the context of comparison with the provisions of the previous one, focusing on new PIL institutes and trends in the development of modern international private law in EU.

Key words: codification, conflict of laws rules, foreign element, clauses, foreign legislation.